

**Управління освіти, молоді та спорту Миргородської міської ради
Полтавської області
Опорний заклад освіти «Миргородський ліцей
імені Івана Андрійовича Зубковського Миргородського району
Полтавської області»**

**Текстоцентричний підхід до вивчення української мови як
основа формування компетентностей учнів**

**Учитель української мови
та літератури Л. М. Манжос**

Миргород

2023

Манжос Людмила Михайлівна

*Учитель української мови та
літератури*

*Опорного закладу освіти
«Миргородський ліцей*

імені Івана Андрійовича Зубковського»

Стаж роботи за фахом -25 років

Збірник містить опис досвіду роботи з впровадження текстоцентричного підходу під час проведення уроків української мови як основи формування компетентностей учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. Збірник стане в нагоді вчителям загальноосвітніх навчальних закладів.

Рецензенти:

Усатенко О.О. – інспектор Управління освіти, молоді та спорту
Миргородської міської ради Полтавської області

Галушко О.М. – заступник директора Опорного закладу освіти
«Миргородський ліцей імені Івана Андрійовича Зубковського»

Гречко О.В. – голова методичного об'єднання учителів – філологів Опорного
закладу освіти «Миргородський ліцей імені Івана Андрійовича
Зубковського»

Рекомендовано до друку методичним об'єднанням учителів-філологів
Опорного закладу освіти «Миргородський ліцей імені Івана Андрійовича
Зубковського»

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. Особливості роботи з текстом на уроках української мови за компетентнісним підходом.....	6
1.1. Компетентісний підхід до формування змісту й організації освітнього процесу.....	6
1.2. Науковці про переваги і методи застосування тексту при вивченні мови.....	7
РОЗДІЛ 2. . Концентрація всіх засобів для розвитку індивідуальних здібностей та формування ідейно-естетичних ідеалів учнів засобами тексту.....	11
1.1.Критерії відбору текстів для використання їх на уроках української мови.....	12
1.2.Формування мовної компетенції учнів через застосування текстоцентричної технології.....	13
ВИСНОВКИ	17
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	18
ДОДАТКИ	20

ВСТУП

У складному і тривалому процесі модернізації освіти, який спостерігаємо в останнє десятиліття, шкільна словесність має для вирішення особливо складні завдання. Часто вони вимагають поєднання різнополярних начал, сув'язь яких є умовою забезпечення відповідного умовам і вимогам сучасності рівня підготовки нової людини - члена європейської спільноти і громадянина України.

У методиці словесності впевнено зайняли свою позицію терміни "інновації" та "технології", замінивши традиційні: "пошук нового" та "методи і прийоми". Незмінною для вчителя залишається вічність слова і важкий процес донесення його сутності, щоб слово стало своїм, перейшло зі звука в душу, а далі в свідомість, а далі стало ідеалом і збудило прагнення дії, тобто матеріалізувалося. "Слово! Коли ти живе - статися тілом пора!". Ця чітко виражена формула геніальної Лесі Українки - мета і програма роботи кожного словесника.

Не загубити при цьому національних коренів етнопсихології українців - завдання дуже важке і відповідальне. Особливо тому, що вся попередня традиція виховання словом, незважаючи на імперські перепони, будувалася саме на перевазі духовного. І шкільна словесність у цьому процесі відіграла найголовнішу роль. Адже усім відомий вплив школи на формування суспільної думки і поглядів.

Мета: розробити найбільш адекватні технології і методи спілкування учнів різних вікових категорій з художнім словом, при яких воно було б центром їх уваги, засобом формування любові до краси і добра, націоналістичних і націоналістичних ідеалів, викликало б прагнення дієтворчості, активної життєвої і суспільної позиції, давало б можливість формування для цього відповідних навичок.

У постановці завдань успішної реалізації проблеми враховано:

- особливості сучасної освітньої парадигми з її технізацією освіти, інтертекстуальністю методів і прийомів;
- психологічні особливості сприймання учнями різних вікових категорій художнього слова з його складним образним та емоційним світом і багатозначною семантикою;
- потребу нового прочитання програмових художніх текстів, які було перевернуто і тлумачено з позицій класових, а не національних змагань українського народу;
- неспішність народження і рецепції слова;

- поглиблення психологічного аналізу художніх текстів з метою формування в учнів своєї духовної моделі-ідеалу, національної за характером, загальнолюдської за змістом;
- органічну і адекватну інтеграції мови і літератури;
- поєднання в шкільній інтерпретації слова сучасних досягнень літературознавства з кращими традиціями і досвідом;
- забезпечення логіки та інформативності програмового матеріалу;
- розвиток в учнів навичок і вмінь володіти словом, ситуативно виправдано користуватися ним в усіх сферах діяльності.

Означені вище чинники зумовили такі завдання:

- реалізувати вимоги програми через текстоцентричні технології, де художнє слово є епіцентром уроку, засобом формування творчої, національно свідомої, духовно багатой особистості;
- актуалізувати образний потенціал слова на уроках словесності;
- розкрити і використати поліфункціональність слова;
- розробити і реалізувати інновації мультимедійних засобів;
- концентрувати всі засоби для розвитку індивідуальних здібностей та формування ідейно-естетичних ідеалів учнів.

РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ТЕКСТОМ ЗА КОМПЕТЕНТІСНИМ ПІДХОДОМ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1.1. Компетентісний підхід до формування змісту й ОРГАНІЗАЦІЇ освітнього процесу в умовах Нової української школи

Серед інструментів Нової української школи – компетентісний підхід до формування змісту й організації освітнього процесу. Цей підхід відображено у Державному стандарті базової та повної середньої загальної освіти, Концепції Нової української школи й конкретизовано в навчальних програмах для старшої школи.[11]

Спільними для компетентностей Нової української школи є такі вміння:

- читати, розуміючи прочитане;
- висловлювати власну думку усно й письмово;
- критично та системно мислити;
- логічно обґрунтовувати свою позицію;
- конструктивно керувати емоціями;
- оцінювати ризики
- приймати рішення;
- розв'язувати проблеми;
- творчість, ініціативність;
- здатність співпрацювати з іншими людьми.

Основна мета навчання української мови полягає у формуванні національно свідомої, духовно багатого мовної особистості, яка вільно володіє вміннями й навичками, комунікативно доцільно застосовує засоби української мови - її стилі, типи, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), тобто забезпечує належний рівень комунікативної компетентності. Зазначена мета передбачає реалізацію навчальної, розвивальної й виховної функцій освітнього змісту навчального предмета.

У контексті ключових підходів сучасної освіти (компетентісний, особистісно орієнтований і діяльнісний) шкільний предмет «Українська мова» є засобом розвитку й соціалізації учнів, становлення їх як особистостей і громадян своєї країни. Здобуті у процесі навчання української мови знання, набуті вміння й навички мають стати опорою, яка дасть учням

змогу реалізувати себе в житті, стати носіями культури свого народу, ініціаторами відновлення й збереження найкращих культурних традицій свого народу.[10,с.6]

Відповідно до поставленої мети головними завданнями навчання української мови в основній школі є:

- виховання стійкої мотивації й свідомого прагнення до вивчення української мови;
- формування в школярів компетентностей комунікативно доцільно й виправдано застосовувати засоби мови в різних життєвих ситуаціях і сферах спілкування, дотримуючи норм українського етикету;
- ознайомлення з мовною системою й формування на цій основі базових лексичних, граматичних, стилістичних, орфоепічних і правописних умінь і навичок; здатності учня до аналізу й оцінювання мовних явищ і фактів;
- формування вмінь розрізняти, аналізувати, класифікувати мовні факти, оцінювати їх із погляду нормативності, відповідності ситуації та сфері спілкування; працювати з текстом, здійснювати пошук інформації в різноманітних джерелах, здатності передавати її в самостійно створених висловлюваннях різних типів, стилів і жанрів;
- формування духовного світу учнів, цілісних світоглядних уявлень, загальнолюдських ціннісних орієнтирів, тобто долучення за допомогою мови до культурних надбань українського народу та людства загалом.

1.2.Науковці про переваги і методи застосування тексту при вивченні мови

Широке й різноманітне використання тексту забезпечує можливість виконання завдань, поставлених сьогоднішнім перед школою. Саме на рівні тексту учень має можливість з'ясувати походження слова, його поняттєвих зв'язків, усвідомити стилістичне різноманіття під час побудови власного висловлення.

Щоб довести важливість використання різноманітних текстів на уроках української мови, варто нагадати про важливі переваги цього засобу:

- створює прекрасні умови для засвоєння інформації про духовне багатство народу, знайомство із його звичаями, традиціями, історією;
- розвиває постійну потребу у необхідності поповнювати себе новою інформацією;
- забезпечує розвиток критичного мислення через необхідність аналізувати, узагальнювати, робити висновки;

- дає можливість оцінити повною мірою мовне багатство, розвиває навички естетичного сприйняття мови;
- збагачує словниковий склад мовця;
- розширює виховні можливості уроку;
- реалізує умови для створення інтеграції з іншими предметами;
- забезпечує емоційний вплив на учня, розвиває емоційний інтелект.

На думку Горошкіної О.М.[3] , для вчителя текст – це засіб формування ціннісних орієнтацій, предметної і ключових компетентностей учнів, для учнів – джерело інформації, об'єкт розуміння й вивчення. Однак поза увагою нерідко перебувають такі можливості тексту, як естетика мови, визначення головної й другорядної інформації, фіксування інформації різними способами, виконання логічних дій (аналіз, синтез, порівняння, класифікування, узагальнення, виявлення тези й доказів; добір власних аргументів; формулювання висновків), «переведення» тексту з одного стилю в інший; переведення тексту в інший формат: таблицю, схему, малюнок та ін..

Текст настільки універсальний засіб, що може бути застосований на різних уроках, сприяти реалізації багатьох методів навчання, усіх поставлених цілей на уроці. Н.Голуб[2]пропонує алгоритм роботи з текстом на уроках української мови:

- читання, створення інтонаційної карти тексту;
- переказування тексту;
- словникова робота (з'ясування лексичного значення слова, тематичне групування лексики, активізування у мовленні; виховання уваги до незнайомих слів; сполучуваність слів тощо);
- визначення й осмислення теми, головної думки;
- визначення ознак і композиційних елементів тексту;
- визначення стильових рис, мети висловлення;
- співвіднесення мовних засоби із задумом, типом, жанром і стилем мовлення;
- визначення й обґрунтування типу мовлення;
- організація групового чи індивідуального лінгвістичного дослідження;
- організація самостійної роботи;
- визначення емоційного впливу тексту на читачів, слухачів;
- виявлення й маркування певного мовного явища;

- узагальнення певного мовного матеріалу (групування, класифікація, структурування й систематизування);
- формулювання тези, гіпотези, добір аргументів;
 - проведення аналогії з відомими фактами, прикладами з життя людей, історичними подіями, прислів'ями й афоризмами, творами, цитатами з творів, епіграфами і багато ін.;
- пояснення написання й вимови;
- організація супутнього повторення;
 - привернення уваги до тропів задля формування відчуття естетичної насолоди;
- удосконалення тексту;
 - добір слів й виразів, що сприяють налагодженню психологічного комфорту, унеможливають конфлікт;
 - видозміна тексту (розширення, скорочення, збагачення певними одиницями (влучними словами і виразами, синонімами, епітетами, фразеологізмами, тропами), заміна одних одиниць іншими, логічне розташування змістових елементів структури тексту);
- виявлення проблеми;
 - виконання логічних операцій (аналіз, синтез, порівняння, зіставлення, висновки);
 - осмислення поведінкових зразків героїв тексту й зіставлення їх з поведінковими нормами нашого суспільства;
 - прогнозування психологічного впливу тексту на співрозмовника; – виявлення прийомів гармонійного спілкування;
- висловлення власного ставлення до змісту тексту;
- добір коментарів;
- «переведення» тексту з одного стилю в інший;
 - переведення тексту в інший формат: схему, малюнок, таблицю тощо);
 - виявлення слів і виразів-конфліктогенів;
 - створення власного висловлення тощо.

Для роботи на уроках пропонуємо різні форми подання тексту:

- текст-зразок;

- текст деформований;
- базовий текст (потребує лексичного наповнення, змістових чи композиційних змін);
- текст незакінчений.

Традиційно методисти виділяють наступні функції тексту[1]:

- функція поповнення знань учнів про систему мови, функціонування мовних явищ, переважно лексичних. Практичну реалізацію ця функція знаходить у завданнях до тексту, що охоплюють різні мовні рівні, і які спрямовані на те, щоб звернути увагу учнів на мовні елементи тексту (знайти незнайомі слова, знайти і виписати однорідні члени речення, підкреслити дієслова тощо);
- функція тренування. Мета цієї функції – формування мовних умінь і навичок. Вона також реалізується на основі завдань до тексту, орієнтованих на часткове чи повне відтворення його змісту (відповісти на запитання вчителя, переказати текст, використавши певні граматичні явища, лексичні одиниці тощо);
- функція розвитку усного мовлення учнів (формування на основі тексту навичок говоріння). З цією метою використовуються різні форми відтворення змісту прослуханого чи прочитаного тексту (переказ своїми словами, драматизація окремих епізодів, доповнення тексту деталями, продовження тексту, побудова діалогів на базі тексту тощо);
- функція розвитку смислового сприйняття тексту – розуміння прослуханого чи прочитаного тексту. Реалізація цієї функції залежить від характеру завдань, які мають бути, насамперед, спрямовані на перевірку розуміння сприйнятого тексту або на виділення в ньому різних смислових чи формальних елементів, які допомагають правильному розумінню змісту тексту. За комунікативно-орієнтованим навчанням саме 3, 4 функції є основними, а перші – допоміжними, оскільки їх можна реалізувати і без тексту

Усі функції є важливими, але не відображають процес навчання в сучасних умовах. Існує інший підхід до визначення функцій тексту на уроках української мови, які відображають багатоаспектність цього феномену:

1. Текст як дидактична одиниця. Розвивальна функція тексту полягає у формуванні мовних і мовленнєвих умінь, удосконалення мовної компетенції, оволодіння системою мови і нормами мовлення. Оволодіння комплексом мовленнєвознавчих понять та ознак (тема, стиль, тип мовлення...) – основна освітня функція. Виховні можливості нерозвивно пов'язані з культурологічною приналежністю текста (мовленнєва змістова лінія).

2. Текст як мовна одиниця. У цьому аспекті текст розглядається з погляду його лінгвістичних характеристик (абзац, засоби зв'язності мовних одиниць, структур), текст допомагає учням опанувати систему мови, удосконалити мовну компетенцію (мовна змістова лінія).

3. Текст як одиниця культури. Мова як транслятор культури за допомогою текстів прилучає школярів до культури нації і людства, сприяє розвитку культурологічної комунікації (соціокультурна змістова лінія).

4. Текст як мінімальна одиниця спілкування. У цьому аспекті текст є відображенням процесу обміну інформацією, впливу комунікантів один на одного. За допомогою тексту у школярів формується комунікативна компетенція.

5. Текст як дискурс. Дискурс – це текст у єдності його лінгвістичних та екстралінгвістичних властивостей, тобто текст у взаємозв'язку з мовленнєвою ситуацією, зі статусом і намірами комунікантів, із результатами мовленнєвого акту. Наведені функції (аспекти) тексту на уроках рідної мови засвідчують приналежність тексту до всіх ліній оновленого змісту навчання, безпосередній, а не опосередкований зв'язок із комунікативною компетенцією. І хоча знання про текст учні отримують у процесі вивчення відповідного розділу (мовна змістова лінія), але на всіх уроках розвитку мовлення (мовленнєва змістова лінія) відбувається робота з текстом (аналіз, переказування тексту, побудова власного висловлювання), текст є основою вивчення літератури, засобом самостійного опанування знань з усіх предметів (стратегічна лінія) тощо.

РОЗДІЛ 2

КОНЦЕНТРАЦІЯ ВСІХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ТА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ, ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ІДЕАЛІВ УЧНІВ

1.1 Критерії відбору текстів для використання їх на уроках української мови

Усі засоби і прийоми текстоцентричного методу є одним із найважливіших завдань розвитку індивідуальних особливостей сприймання мистецького слова та формування естетичних ідеалів.

Основними, на мою думку, критеріями відбору текстів для використання їх на уроках мови є:

– країнознавчий (дбаю про наповнення тексту відомостями про злободенні проблеми екології природи і людини, тематичну і жанрову їх різноманітність, достовірність поданої інформації. Дібрані тексти мають давати повне уявлення про основні функціональні стилі сучасної української мови, кожен текст характеризуватись основними стильовими ознаками – наукового, художнього, публіцистичного стилю. Крім того, текст має бути насиченим комунікативно-значущою лексикою відповідної тематичної групи для збагачення словникового запасу дітей, мовними явищами, які вивчаються на уроці, для лінгвістичного аналізу;

– виховний (найкращі зразки художніх творів не можуть не зворушити дитячого серця своїми чистими помислами, любов'ю до всього живого, почуттям милосердя, докором людям за їх жорстокість і бездуховність. Використання дидактичних текстів екологічного спрямування допоможе учням усвідомити себе як часточку природи, часточку Всесвіту;

– комунікативний (можливість формування комунікативних умінь на базі дібраних текстів). Добір «предметних» текстів, зміст яких базується на ситуаціях, що входять до різних галузей життя з відносно чітко окресленими межами – науково-технічні і художні тексти, казки, легенди, публіцистичні замітки тощо. Текст має, з одного боку, легко сприйматись зором або на слух (читання, аудіювання) для формування умінь у різних видах мовленнєвої діяльності. З іншого боку, дібраний текст повинен легко переказуватись, стимулювати дітей до складання діалогів і монологічних висловлювань на базі цього тексту (продуктивні види мовленнєвої діяльності: говоріння і письмо). Тексти добираються проблемного характеру, щоб учні вчилися мислити, аргументовано доводити свою точку зору;

– доступності тексту для певного віку. Як відомо, занадто складні тексти можуть викликати розчарування учнів, позбавити їх віри в успіх. З іншого боку, занадто легкі тексти також небажані, оскільки відсутність моменту переборення труднощів негативно відображається на зацікавленості учнів

видами діяльності з текстом, втрачає розвивальну функцію у самому процесі навчання мови. Зазначені вимоги до текстів дозволять зробити процес навчання рідної мови дійсно результативним. Методичний аспект використання текстів на уроках мови ґрунтується на розумінні тексту як мети, засобу оволодіння мовою і мовленням. Робота з текстом дає можливість глибше розв'язувати проблеми внутрішньопредметних зв'язків, показувати функціонування у мовленні мовних одиниць усіх рівнів, проводити спостереження за відповідними мовними явищами, реалізовувати мовний, мовленнєвий, соціокультурний та діяльнісний (стратегічний) компоненти нового змісту навчання української мови.

Як правило, осмисленню нового матеріалу передують дослідницька робота.

Так при вивченні теми "Написання часток окремо і через дефіс" у 7 класі використовують прийом "Відстрочена відгадка". На столах у дітей – текст. Пропоную учням визначити, до якого стилю належить цей текст, назвати у ньому частки та записати текст у зошити, розкриваючи дужки. (Із цим завданням учні справляються не повністю). І таким способом відзначаю практичну спрямованість уроку. Правильно записати частки учні зможуть, одержавши необхідну інформацію від учителя, за допомогою підручника чи за спеціально підбраною системою вправ.

Можна запропонувати вивчити фрагмент тексту напам'ять. Таким чином учні підготуються до письма з пам'яті – цей етап роботи сприяє збагаченню словникового запасу учнів.

Вивчаючи тему "Ступені порівняння прислівників", здійснюю мотивацію на прямий зв'язок названої теми з поліпшенням культури мовлення. Готую школярів до сприймання інформації, застосовуючи комбінаторний вид опитування: роботу біля дошки з дидактичними картками. Поки викликаний учень готується до відповіді біля дошки, інші по черзі зачитують складені ними речення вдома і пояснюють, як розрізнити виділені частини мови.

На завершення відповіді за карткою клас робить висновок про те, як розрізнити прикметник та прислівник, і за моїм завданням утворює вищий і найвищий ступені порівняння. Це і є темою уроку, яку ми опрацьовуємо з опорою на зв'язний текст, початок якого записуємо у зошити, підкреслюючи прислівники та обдумуючи їх смислове значення.

Оскільки над заголовком ще потрібно буде працювати, залишаємо вільний рядок для нього.

Слід мати на увазі, що технологія текстоцентричного навчання включає не лише методи і прийоми, а й засоби навчання (на цьому уроці – таблиця, підручник, картки, дошка). У цьому разі в середньому за підготовкою класі

можна використати готові таблиці для порівняння й висновків, а в сильному запропонувати самостійно скласти таблицю ступенів порівняння прислівників, подібно до прикметників, реалізуючи прийом аналогії і спонукально-пошуковий метод.

Після узагальнення інформації учні закріплюють її шляхом усного виконання вправ із підручника і роботи з таблицею. Справившись із цим завданням, діти продовжують запис тексту, у якому визначають прислівники, пояснюють ступені порівняння, їх форми та способи творення.

Далі текст читається в повному обсязі і аж тоді добирається заголовок до нього. Удома школярі закріплюють інформацію про ступені порівняння прислівників за таблицею та виконують письмове завдання, висловивши власне ставлення до проблеми, зазначеної у тексті, з використанням прислівників.

Така структура логічно виправдана, бо наявні всі етапи навчання, послідовність яких забезпечує засвоєння нової інформації та її застосування. Підготовка до вивчення нової інформації передбачає поєднання репродуктивного і частково-пошукового методів учіння, запровадження індивідуальної та колективної форм роботи на уроці для диференціації й активізації процесу навчання.

Створення і розв'язання проблемної ситуації із записом частини тексту-розповіді за постановкою проблемних запитань після повідомлення теми й завдань уроку дає можливість вмотивувати практичну потребу її вивчення і викликати інтерес до неї, усвідомити важливість ступенів порівняння прислівників. Створено умови не лише для розвитку усного мовлення, а й для письмового запису тексту, глибшого сприйняття його змісту, спостереження за доречністю використання різних форм прислівників.

Для закріплення будь-якого матеріалу ефективною і цікавою є гра "Пелюстки", коли пелюстки паперових квітів містять на звороті записані речення на вивчені правила. Члени утворених груп по черзі зривають пелюстки зі своєї квітки, коментують правила, а потім складають пелюстки так, щоб утворився зв'язний текст (на швидкість і точність).

Гру "П'яте зайве" можна використати для закріплення теми "Складне речення". Тут учні мають завдання знайти серед поданих речень те, яке не стосується теми уроку.

Прийом "Піймай помилку" має своїм змістом виправлення помилок у тексті, написаному на дошці.

Для підсумків уроку застосовую метод “Сенкен”. Сенкен – це п’ятирядковий неримований вірш, під час складання якого необхідно дотримуватися правил:

- 1.Перший рядок містить слово, яке позначає тему.
- 2.Другий рядок – опис теми з двох і більше слів. (Який?)
- 3.Третій рядок називає дію трьома словами (Що робить?).
- 4.Четвертий рядок складається з чотирьох і більше слів.

Останній рядок - з одного слова-підсумку(можна дібрати епітети, спільнокореневі слова, синоніми до першого рядка).

Також як творчу роботу можу учням запропонувати стилізувати авторський текст, використовуючи при цьому граматичний матеріал.

Неоціненним помічником для учителя мови є творчість Т.Г.Шевченка. Його твори з великим успіхом можна використовувати при вивченні односкладних речень, зокрема, означено-особових, неозначено-особових, безособових.

Взяти хоча б для прикладу цикл Кобзаревих творів “В казематі” – поезії “Косар”, “За байраком байрак”, “У перетику ходила”, “Чи ми ще зійдемося знову”, “ Мені однаково чи буду”... Ці тексти містять потрібні синтаксичні конструкції. Також можна використати й інші поезії: “На вічну пам’ять Котляревському”, “Любіться, брати мої...”, “Не забудь Штернбергові”, “Москалева криниця”, “Наймичка”.

А щодо узагальнено-особових речень, то вони широко представлені в народних приказках і прислів’ях.

Під час уроків української мови пропоную учням завдання, які формують певне ставлення та конкретні навички , потрібні для позитивної поведінки, збереження та саморозвитку здоров’я, що є особливістю соціальної компетентності. Наприклад, навчальний діалог « Поговоримо про небезпеку» . Або, скориставшись словами з довідки, сформулюй правила надання першої невідкладної допомоги ураженому електричним струмом : електрика, гумовий килимок, провід, дерев’яна дощечка, відключити, відвести. До якої групи слів за вживанням ти звертався?

Пропоную дітям текст, на основі якого потрібно написати поради щодо загартовування, використовуючи дієслова наказового способу.

Одним із найголовніших завдань викладання української мови та літератури є підвищення культурної компетентності учнів і виховання любові до рідного слова, поваги до історії народу, його звичаїв, традицій.

На уроках використовую різноманітний матеріал краєзнавчого та літературознавчого характеру. Добираю тексти про видатних людей, про досягнення культури, про соборність України, її історичне минуле.

Одним із засобів активізації пізнавальної і розумової діяльності, формування інтересу до предмета є використання міжпредметних зв'язків. Різноманітні й багатогранні зв'язки з історією, географією, світовою літературою, мистецтвом, музикою сприяють збудженню інтересу до навчання, до інших предметів, створюють сприятливі умови для цікавого навчання на уроках мови та літератури.

Використання міжпредметних зв'язків на уроках української мови у вигляді дидактичного матеріалу практично має безмежні можливості.

З великим задоволенням діти працюють з текстами, що є словами до пісень відомих українських співаків. Звісно, часто такі тексти не є досконалими, ідеальними, але інтерес до роботи з ними дуже великий. Проаналізувавши граматичну організацію тексту, залучаю учнів до створення порад автору щодо покращення висловлювання, вказавши на лексичні та граматичні недоліки.

Дистанційне навчання створило для учителя-філолога нові виклики, оскільки складно провести уроки узагальнення та систематизації вивченого, контрольні диктанти, забезпечити системність при вивченні мови. Робота з текстом сприяє комплексному підходу до вивчення мови, дає можливість з'ясувати рівень грамотності, вміння бачити різні види помилок. Тому саме такий вид навчання спонукав мене до адаптації текстів для самостійної роботи, зразки яких розміщено в додатках.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, можна зробити такі висновки:

1. Методичний аспект використання текстів на уроках мови ґрунтується на розумінні тексту як мети, засобу оволодіння мовою і мовленням.
2. Робота з текстом дає можливість глибше розв'язувати проблеми внутрішньопредметних зв'язків, показувати функціонування у мовленні мовних одиниць усіх рівнів, проводити спостереження за відповідними мовними явищами, реалізовувати мовний, мовленнєвий, соціокультурний та діяльнісний (стратегічний) компоненти нового змісту навчання української мови
3. Проникнення в тексти, осягнення їх духовності і краси слова може створити благодатні умови для розвитку компетентностей учнів, глибокого усвідомлення зміст тексту, його лексичну та граматичну організацію, нести виховну місію.

Отже, описані мною методи і прийоми навчання через роботу з текстом дали такі результати:

підвищення пізнавального інтересу школярів до предмета;

підвищення якості знань учнів;

розвиток комунікативних мислетворчих виражальних навичок;

розвиток емоційної і естетичної чутливості школярів;

розвиток духовної компетенції;

креативність мислення;

створення постійного поля психологічної комфортності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гамза А.В. Психолого-педагогічні умови формування текстотворчих умінь у процесі вивчення дієслова. *Мова і культура. (Науковий журнал)*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. Вип. 19. Т. III (183). С. 366—371.
2. Голуб Н.Б. Робота з текстами на уроках української мови у процесі вивчення синтаксису й пунктуації у 8-9 класах. *Українська мова і література в школі*, 2017. №1. С. 2-8.
3. Горошкіна О.М. Текст як засіб реалізації завдань компетентісно орієнтованого навчання української мови
URL <https://lib.iitta.gov.ua/718548/1/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20%D0%93%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%88%D0%BA%D1%96%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%91%D0%B5%D1%81%D0%B5%D0%B4%D1%83.pdf>
3. Донченко Т. Урок мови: текст як дидактичний матеріал .*Урок української*. 2001, №2. С. 33-35.
4. Компетентнісний підхід до навчання української мови в основній школі (матеріали круглого столу) *Українська мова та література в школі*, 2012, № 4. С.58-65.
5. Лещенко Г. Комунікативні та культурологічні можливості роботи з текстом за чинними підручниками для 5 класу УМЛШ, 2003, №2, С. 24-27
6. Лещенко Г. Особливості роботи з текстом на уроках української мови за компетентнісним підходом
<https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/9713/1/14%20%286%29.PDF>
7. Цінько С. Критерії відбору текстів для сприймання учнями на слух *УМЛШ*. 2000, №4.
8. Пентиліук М. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному процесі *Українська мова та література в школі*. 2010, 2, С. 2-8 .
9. Попова Л.О. Принципи формування текстотворчих умінь учнів старшої школи. *Українська мова і література в школі*. 2018, № 3, С. 22–26

10.Українська мова.Наскрізнi лiнii в дидактичних матерiалах / автор-укладач Г.Є.Фефiлова. – Х. : ВГ «Основа», 2018, С.206 – (Серiя « Ключовi компетенцii»)

11.<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> -Нова українська школа . Концептуальні засади реформування середньої школи

Тексти для орфографічно-пунктуаційного оформлення

1 клас

МІРИЛО УСПІХУ

Мірилом задовол(е,и)(н,нн)я людини є р(е,и)ал(и,і)зац(і,и)я нею своїх здібност(ів,ей) у(в) сус..піл..стві.

Чи замис. лювалис... ви коли/небу(т,д)... на(Д, т) / тим що задовол(е,и)(н, н...)я людини щасливі хв.(е,и)лини в її жи(т,т...т)і так само як і не/щас...ливі (с,з)д(е,и)біл... шого пр...ямо чи о/по/с(е,и)р(е,и)дкова(нн, н)о залежат..ві(д,т) /того як (с,)кладаю(ц,ц,т..)ся її стосунки з ін..шими люд..ми? Убу(т,д).. / якому ко(лл,л)(е,)ктиві сус.піл..ства в сім..і у школі ві(т,д)/так у гру(п,пп)ах прият(е,и) лів і товаришів у(в)трудоному ко(л,лл)(е,и)ктиві тощо мірою ус.- піх(а,у) людини є визна(н...нн)я з/боку близ..ких людей а також її стано-в(е,и)(сч,щ,шч)е в(у) сус...піл...стві яке в(е,)ликою мі(рр,р)ою визнача(і,є)(ц...ц, т...с)я її ставл(е,и)(н,н...н)ям до праці.

Адже наві(д,т)... д(е,)тина прагне що/б у(в) сім...ї їй пр(е,)діляли як/най/-біл...ше уваги що/б усі ї любили і ві(т,д)давали п(е,)р(е,)вагу п(е,)р(е,и)д іншими. В(у)/тім мабу(д,т)... відомо як р(е,и)агуют... первістки на наро-дж(е,)(н,нн)я брата чи с(е,)стри на яких ра(б,п)том зос(е,)реджу(і,є)(ц...ц,т..с)я

Увага любов бат.ків. С...кіл..ки ревно(сч,щ, шч) (ей,ів) задро(щ,сч,шч)(ей,ів) викл(е,)кає у малої д(е,)тини втрата своїх давнішніх пр(е,и)в(и,і)леїв! Те/ж саме ві(т,д)бува(ї,є) (ц.. ц,т...ся і в д(е,) тячому са(т,д)ку і в школі де д(е,)тина намага(і, є)(ц. .ц, т.. с)я пр(е,)в(е,)рнути до себе увагу вирізн(е,и)т(е,и)ся у змага(н, н. н)і з ін...шими.

Ус..піх чи не/успіх у стосунках з ін..шими люд..ми супроводжує нас ві(т,д) народж(е,и)(н,нн)я до самої смер...ті. На роботі крім проф(е, п) сійної май-стернос...ті в(е,и)л(е,и)чезне знач(е,и)(н,нн)я має наше вміння [чи не/вмі(н,нн)я ам встановлювати добрі стосунки з люд. ми. Те/ж саме можна (з, с)казати і про стосунки з ін. шою ста(т, тт.)ю. Одні вміют..налагодити пр(е,и)крас..ні стосунки з коха(нн, ною [коха(н,нн,)ою] дружиною [чоловіком] а в ін..ших це не/виход(е,и)т. Так/само і в стосунках з товаришами в(у) ко(лл,л) (е,н) тиві сус. піл...стві в/цілому (І. Томан)

ЧАРІВНИЙ ВСЕСВІТ

Бат..ків(сч,шч,щ)ина цікаве слово.У його формі у(в)пізна(ї,є)мо ми бат..ка але означає воно матір (В, в)і (ч,д, т)чизна/ (М, м)ати (Р, Р)ідна (С,с)торона (Р,р)ідна (З,з)(е,)м...ля (Б,б)ат... ків(сч, шч, щ)ина/ (Н,н)ен... ка.

Бат...ків(сч, шч,щ)ина це початок (в,у)с(йо, о)го су(сч,шч,щ)ого На (З,з)(е,)м...лі тому й не/видає(ц...ц,т...с)я дивним ототожн(е,)(н, ...н)я її з жінкою. Адже жінка та що народжує дає жи(т, тт.) я зал(е, п)шаюч(і,и) у плоді своєму часточку самої себе пр(е,в..)язуюч(і,и) пуповиною нового (З,з)(е, и)млян(е,и)на до себе і до (З,з)емлі на якій топче р. яст і яку пол(е,и)-ває с..ліз...ми та потом. Такою (з,с)твор(е,и)на людина і це акс(и,і)ома.

Жінка (Б,б)(е,и)р(е,и)ги(н,нн)я р(і,о)д(а,у) яка своїми т(е,и)н...дітними і ніжними руками пр(е,и)кр(е,и) ває с...в...яте роди(н,н...н)е вогн(е,и)ще від(т) злих вітро/віїв , не/долі.

У народі кажут.. де закопана пуповина там і (Б,б)ат..ків(си, шч, щ)ина. Проте історія лю(т,д)ства доводить...пуповина одних людей закопу(ї,є)-(ц,ц,т,с)я не/глибоко ін.ших/же не/дошукат(е, и)ся. І тоді з других виходят... такі люди як (В,в)олодим(е,и)р (В,в)(е,и)ликий (Д,д)м(е,)тро В,в)(е,и)шн(е,и)вещ... кий (М,м)аруся (Б,б)огу / (С,с)лавка (П,п)(е,и)тро (С,)агай-дач...ний(І,і)ван (М,)азепа (К,)отлярев...кий (Ш, ш) (е, и)вченко (Ф,ф)ранко і (Л,л)еся (У ,у)країнка (Г, г)рушев...с.. кий і (Я,я)ворниц ..кий (В,в)асил...(С,с)тус (О,о)лес..(Г,г)ончар та(С,с)тріл...ці (К,к)рут і (п,п)ожеж-н(е, и)ки (Ч,ч)орно/ (Б,б)ил(ю, я).

А з перших не/хоч(е,и) (д..ц,т..с)я й згадувати. Чого вартий хоча/б відомий(Ш,ш) (е,и)вченків.с...кий"з(е,)млячок із циновими гудз(е, и)ками". Не/пробудят. у такій порож..ній плюсклій душі ні чого с..вітлого й с..в..ятого не/зачеп..лят.. струн (сч,шч,щ(е,и)мливих спогадів ні рідне слово віками ни(сч,шч,щ)(е,) (нн,н)е й катова(н, н)е ворогами не/другами але (с,з) б(е,и)реж(е,и)(нн,н)е/ випл(е, и)ка(нн,н)е у гл(е,и) бинах народних ні чарівна рідна піс...ня б(о,а)гата м(е,)лодією та образами ні виш(е,и)тий рушник на с. тіні символ ч(е,)стоти почу(т,тт)ів та любові до свого р(і,о)д(а,у) клекіт л(е,)леки що знову пов(е,)рнув...ся у рідне гніздо ні звив(е,и)ста доріжен...ка з(е,и)лених ланів якій (с,з) дає(ц..ц,т..с)я як і ц(йо,ьо)му пр(е,)красному с.вітові ні/коли не/(з,с)кін...чит(е,и)ся.

Така людина німа глуха і сліпа.Її серце не/ро(с,з)глед(е, и)т... не/второпає що всі оці прос...ті речі вихопл(е,и)(н. ..н,н)і з до/в/кі(л,лл)я й утворюють... разом отой б(е,и) (с,з)межний віч...ний єдиний милий сер.. цю (В,в)се/(С,с)віт на/йме(н, нн)я якому (Р,р)ідна (С,с)торона (В. Васильченко).

Диктант для 8 класу

Учитель Калюжна А. С.

Гурт Калуш з'явився у 2019 році. Названий він на честь К(к)алуша не/великого міста в (у) Івано-Франківській області. 14 травня 2022 року артисти з пісн..ю Стефанія стали переможцями Євробачення. Вони виступали в ро..кішному автентичному українс..кому вбранні поєднаному із сучасними речами. Увагу публіки пр..вернула яскраво/рожева панاما фронтмена Олега Псюка. Олег зізнався що не/планував робити цей аксес..уар своєю віз..тівкою. Рожеву панаму він купив у (в) магазині вживаних речей для зйомок кліпу на пісню Не/маринуй. Головний убір реперу сподобався тому він вирішив носити його постійно. Пісня Стефанія була написана Олегом Псюком на честь 60/річчя Стефанії Псюк його матері. Для мами пісня стала приємним подарунком не/сподіваним пр..голомшливим. Жінка не/знала про те що син вирішив присв..ятити їй рядки. Почувши пісню зі сцени все зрозуміла. У (в) часи війни композиція набула нового сенсу. Вона нагадує що люди поспішають до батьківського дому не/зважаючи на руйнува..ня в містах та селах.

Диктант для 9 класу

Учитель Калюжна А. С

КОЛЬОРОВА КАЗКА ОСЕНІ

Усе навколо стало жовтогарячим, розжареним. Осінні холодні вечори гріються до яскравих маскарадних кольорів. Небо помаранчеве, як і відблиски призахідного сонця на пожухлій траві. Мандариновий туман плутається у кронах дерев, зачіпляється за дахи будинків. Рудий собака виляє патлатим рудим хвостом, піднімаючи руду куряву. У позолочених промінням хатинках мешканці п'ють духмяні ройбуші та імбирні чаї, їдять рум'яну шарлотку і французькі круасани з шоколадом. Розбещені руді коти мостяться коло духовок і гарячих горнят, дивляться у вікно на світ – золотави осінній злиток. Ще осінь – це пора, коли старі, дещо поіржавілі машини, залишені з якихось незрозумілих причин у двориках старих будинків, стають виставковою галереєю для золотого, багряного, помаранчевого листя. Капелюшки й парасольки, стукіт черевичків по бруківці, свист старих тролейбусів і розгойдування випраної білизни на балконі – все навкруги

розповідає кольорові казки, зі смаком відтінюючи їх вишуканою симфонією. Осінь – час, коли люди вірять у щастя. За Н. Гербіш

КОЛЬОРОВА КАЗКА ОСЕНІ

Усе навколо стало жовто/гарячим ро..жареним. Осін..і холодні вечори гріються до яскравих маскарадних кольорів. Небо помаранчеве як і відблиски пр..західного сонця на пожухлій траві. Мандариновий туман плутається у кронах дерев зач..пляється за дахи будинків. Рудий собака виляє патлатим рудим хвостом піднімаючи руду куряву. У позолочених промін..ям хатинках мешканці п..ють духм..яні ройбуші та імбирні чаї їдять рум..яну шарлотку і француз..кі круас..ани з шоколадом. Ро..бещені руді коти мостяться коло духовок і гарячих горнят дивляться у вікно на світ золотавий осінній злиток. Ще осінь це пора коли старі дещо поіржавілі машини залишені з якихо/сь не/зрозумілих причин у двориках старих будинків стають виставковою галереєю для золотого багряного помаранчевого листя. Кап..люшки й парасольки стукіт черевичків по бруківці свист старих трол..ейбусів і ро..гойдування випраної білизни на балконі все навкруги розповідає кольорові казки зі смаком відтінюючи їх вишуканою с..мфонією. Осінь час коли люди вірять у щастя. (За Н. Гербіш)

Диктант для 6 класу

Учитель Калюжна А. С

Патрон – невеликий пес. Він живе і працює на Чернігівщині. Собака допомагає чернігівським саперам розмінювати території після відступу російських військ. У Парона є свій іменний бронезилет та своє місце в машині. Гострий нюх і чудова виучка допомагають йому виявляти вибухові предмети: міни, снаряди, бомби, гранати. Пес знайшов уже більше ста вибухонебезпечних предметів. Чотирилапий помічник став не лише фронтовим героєм, а й зіркою інтернету. Про сміливого джек-рассела вже створили десятки ілюстрацій, які швидко розлетілися мережею. Художники жартівливо називають песика головнокомандувачем розмінувальних операцій. Патрон має свій акаунт в інстаграмі. На його сторінці чернігівські рятувальники розповідають про небезпечні будні собаки. Понад 250 тисяч користувачів соцмережі підписалися на Патрона. Кількість підписників постійно зростає.

СЛОВНИЧОК

- Порода - джек-рассел.

- Сапер - це людина, яка займається деактивацією бомб, снарядів, мін та інших вибухонебезпечних об'єктів.

- Виучка - сукупність знань, навиків, здобутих внаслідок навчання чому-небудь.

Патрон – пес не/великого розміру. Він живе і працює на Ч(ч)ернігів..ині. Собака допомагає чернігів..ьким саперам ро..міновувати території після відступу росій..ьких військ. У П(п)арона є імен..ий бронє/жилет та своє місце в машині. Гострий нюх і чудова виучка допомагають йому виявляти вибухові пр..дмети міни снаряди бомби гранати. Пес знайшов уже більше ста вибухо/небезпечних предметів. Чотири/лапий помічник став не лише фронтовим героєм а й зіркою інтернету. Про сміливого джек-рассела вже створили д..сятки іл..юстрацій які швидко ро..летілися мереж..ю. Художники жартівливо називают.. песика головно/командувачем ро..мінувальних операцій. Патрон має свій ак..аунт в інстаграмі. На його сторін..ці чернігів..ькі рятувальники ро..повідують про не/безпечні будні собаки. Понад 250 тисяч кор..стувачів соц/мережі підп..салися на Патрона. Кількість підписників постійно зростає

Зразок тексту для роботи на уроці

(1)Ви вже здатні прогнозувати наслідки своїх слів і вчинків приймати зважені рішення у різних життєвих ситуаціях отже несете відповідальність за свою поведінку.(2) Це означає що ви повинні не лише керуватися своїми бажаннями цінностями й пріоритетами а й враховувати інтереси інших осіб закони та моральні норми що існують у суспільстві.

(3)Совість – інструмент моральної свідомості , внутрішній цензор , що допомагає відрізнити добре від погано , робити правильний вибір.(4)Однак люди можуть перебувати на різних стадіях морального розвитку , і їхні уявлення про добро і зло також можуть суттєво різнитися.

(5)Підлітки і більшість дорослих орієнтуються на моральні засади , що існують у суспільстві: добре те , що схвалено соціальним оточенням і не суперечить закону.

(6)Ті, хто досягає третього рівня морального розвитку , орієнтується на універсальні етичні принципи і (високо)моральними вважають вчинки , які відповідають (загально)людським цінностям , навіть якщо вони суперечать законам країни проживання. (7)Таких людей називають моральними авторитетами або совістю нації.

(8)Цінності – це те , що ми вважаємо важливим для себе , з чим зв'язуємо все , що відбувається в житті. (9)Цінності , наче компас , ведуть нас по життю і визначають долю.

(10)Людей , які керуються (загально)людськими цінностями , називають моральними авторитетами.

Т. В.Воронцова

1. Укажіть номер речення , у якому вжито вставні слова(словосполучення чи речення).
2. Знайдіть складносурядне речення , укажіть його номер.
3. Розставте розділові знаки у реченнях першого абзаца.
4. Розкрийте дужки. Поясніть написання складних прикметників.
5. Укажіть номери речень , у яких вжиті однорідні присудки.
6. Скласти схему речення 5, визначити вид речення .
7. Доведіть на прикладах із власного життя , що ваші дії відповідають моральним принципам.

Редагування текстів

Текст 1

В історії світового оперного мистецтва Соломія Амвросіївна Крушельницька посідає особливе місце. Крушельницька всебічно обдарована, освічена, сповнена артистичного життя й шляхетності. Крушельницька розмовляла і співала українською, російською, польською, німецькою, англійською, італійською, іспанською мовами. Крушельницька народилася 1872 року в селі Білявинцях, під Тернополем, у родині священика.

Крушельницька зрозуміла жагучий потяг до пісні, коли їй виповнилось десять років.

Здавалося, Крушельницька життя любить тільки тому, що в ньому можна було співати.

Крушельницька бере участь у хорах і виставах аматорських театрів у рідному селі. 21-річною Крушельницька закінчила Львівську консерваторію. Крушельницькій було вручено диплом з відзнакою і медалі. Львівський оперний театр відразу запросив Крушельницьку і вона успішно дебютувала в опері. А восени Крушельницька вирушила до Італії вчитися. Життя Крушельницької переповнено працею, надолегливою і запеклою.

Вправи і репетиції, заучування і переучування текстів, вивчення мов.

Текст 2

Зійшлися поляки з козаками під Берестечком... Майже 350 літ минуло з тих пір, а й зараз серце кров'ю обливається, читаючи сторінки, на яких байдужими літерами виписана одна з самих страшних, самих болючих сторінок нашої історії. Козацьке військо було розбите... татарською зрадою, а не ворожою силою, бо в самий розпал битви татарський хан, що був перекуплений поляками, нараз завертає всі татарські полки, тікає з ними з поля битви, чим робить замішання між козаками, а самого Хмельницького, козацького вождя, козацьку надію, бере в неволю і тримає його в себе. І козацьке військо зосталося сиротою: ніхто навіть не знав, що случилось з Хмельницьким, чи він живий, чи він, може, вбитий, чи він полякам на зневагу відданий. Ось тутечки поняли, що значила Богданова голова.

Недисциплінована чернь, котру гетьман приводив до порядку одним змахом гетьманської булави, почула тепер свою силу і голосно кричала, що гетьман - зрадник, що він зрадив і утік, а всіх кинув. Даремно старі козаки усовіщали, успокоювали, - чернь нічого не хотіла слухати і вимагала видати всіх полковників та старшину, тоді король і шляхта змилюються над ними.

Текст 3

Інформатика - це наука про методи та засоби получения, зберігання, передавання, надання інформації. На протязі усієї історії свого існування люди, очищаючись з природою та між собою, набували знань про оточуючу дійсність й про самих себе. Від кількості їх знань, від ефективності їх використання залежали і дедалі більше залежать умови життя і окремих людей, і людства в цілому. Знання як інформація або як відомості про явища та багаточислення за своєю природою - фізичною, хімічною, біологічною, соціальною, економічною і т. ін, об'єкти набуваються путем спостереження. Природними засобами спостереження яляються органи чуттів людини, перш за все зір і слух. В результаті такі закономірності набували виду прикмет, наприклад, прикмет, зв'язаних з прогнозами урожаю. Прикмети ставали характерними прикметами явищ, тобто виділялися як їх властивості.

Уроки української мови у 8 класі

ТЕМА. ВСТУП. МОВА – НАЙВАЖЛИВІШИЙ ЗАСІБ СПІЛКУВАННЯ, ПІЗНАННЯ ТА ВПЛИВУ

Мета: розкрити значення мови як найважливішого засобу людського спілкування, пізнання і впливу, її роль у людському житті; розвивати усне й писемне мовлення; виховувати любов до рідної мови.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Засоби навчання: підручник, мультимедійна презентація.

Соціокультурна лінія: Я і Батьківщина (її мова), Я і ми.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ.

II. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ І МЕТИ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАННЯ.

1. Обговорення епіграфа.

*Немає магії сильнішої, ніж магія
слів.*

А. Франс

- Прочитайте вислів, що належить французькому письменнику та літературному критику Анатолію Франсу. Як ви його розумієте?

- Як ви вважаєте, чи кожен може опанувати магією слів? Свою думку обґрунтуйте.

2. Коментар учителя.

Сьогодні ми з вами поговоримо про мову як засіб спілкування, пізнання та впливу, згадаємо й інші її функції. Ви дізнаєтеся, як засоби масової інформації впливають на нашу свідомість за допомогою слів.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ.

1. Бесіда.

- Мова та мовлення – це одне й те ж?
- Чим вони відрізняються?

- Які види мовленнєвої діяльності ви знаєте? Наведіть приклади їх застосування у повсякденному житті.
- Які функції виконує мова?
- Що таке літературна мова? Чим вона відрізняється від загальнонародної?

2. Опрацювання таблиці «Функції мови» (схеми у презентації).

Види функцій	Конкретизація функцій	Крилаті вислови про мову
Комунікативна	За допомогою мови люди обмінюються думками й почуттями	<i>Без мови не підійдеш і до корови. Без слова не буває діла. (Нар. творч.)</i>
Пізнавальна	Через мову людина пізнає світ, здобуває знання про нього	<i>Через мову щиро і правдиво відкривається нам білий світ. (Д. Білоус)</i>
Волюнтативна (впливу)	За допомогою мови люди впливають одне на одного: переконують, спонукають, застерігають	<i>Словом можна врятувати, а можна й вбити. (Нар. творч.)</i>
Мислеоформлююча	Думки формуються й виражаються тільки за допомогою мови	<i>І думка стала словом... (М. Рильський)</i>
Номінативна (називна)	За допомогою мови всі предмети, особи, явища здобувають свою назву	<i>Слово все називає, а думка за словом поспішає. (Нар. творч.)</i>
Виразальна	Через мову людина розкриває свій інтелект і реалізує свої здібності	<i>Слово — це не просто звуки невловимі. Слово — згусток думки... (П. Перебийніс)</i>
Емоційна	За допомогою мови людина виражає свої почуття й переживання	<i>У кожному слові сяє іскра серця. (Д. Луценко) Слово пече без вогню. (Нар. творч.)</i>
Естетична	Через мову людина увиразнює свої смаки й уподобання; мова — основа мистецтва	<i>На все впливає мови чистота! Зір глибшає, і крацають уста, стає точнішим слух, а думка гнеться, як вітром розколюхані жита. (Д. Павличко)</i>
Об'єднуюча	Мова об'єднує людей, робить їх причетними до однієї спільноти	<i>І на землі немає більших втіх, ніж слово, що єднає нас усіх. (О. Довгий)</i>

Таблиця взята з сайту: https://subject.com.ua/lesson/mova/8klas_1/1.html

IV. ПОГЛИБЛЕННЯ Й ЗАКРІПЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ У ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ.

1. Виконання вправ з підручника.

2. Робота з текстом.

- ✓ Прочитайте текст. Які функції мови у ньому представлені?
- ✓ Яка основна думка тексту? Які ваші думки щодо актуальності медіаекології у наш час?

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОТИГАЗ

Свого часу Альберт Ейнштейн попереджав, що наступною загрозою для людства після атомної бомби буде електронна. Залишається додати: ця бомба – вповільненої дії, яка полягає в масовій інтерактивності та неймовірній швидкості процесів обміну інформації. А ще – у катастрофічному збільшенні можливостей маніпуляції з допомогою медіа. У кінці ХХ століття з'явилась ще одна глобальна екологічна проблема, пов'язана з виживанням у агресивному інформаційному середовищі. Її запобігти їй іноді набагато важче, аніж прибрати сміття чи запровадити штрафні санкції для хімкомбінатів...

Медіаекологія – теоретична наука. Існує також практичний напрям, яким займаються спеціальні центри та вчителі факультативних дисциплін у школах – медіаосвіта. Те, що для українських освітян поки що вдивовижу, і тільки-но починає впроваджуватися у систему освіти, за кордоном є обов'язковим у системі освіти мало не з пелюшок. Безперечно, і медіаекологія, й медіаосвіта – це значно ширше коло питань та проблем, аніж просте завдання навчити людей протистояти інформаційним загрозам. Але проблема захисту й адекватного, критичного сприйняття інформації існує, і її вирішення є не менш важливим, аніж інші екологічні проблем.

Джерело:

<https://smr.gov.ua/uk/dovidka/pravilno-govorimo-ta-pishemo/397-sotsialna-reklama-zmi-pro-movu.html>

3. Коментар вчителя

На рекламу сьогодні ми натрапляємо на кожному кроці: на сайтах, у мобільних додатках, вивісках тощо. Основним інструментом авторів реклами є мова. Зараз ми переконуємося у цьому, переглянувши слайди з презентації, створеної студенткою Київського національного університету ім. Грінченка Черевко Ярослави.

Лексика сучасної реклами

Тенденції розвитку та специфічні риси рекламного мовлення

Жаргон, молодіжний сленг

Пояснюється бажанням рекламодавців говорити мовою цільової аудиторії, на яку і розрахований рекламний текст. Оскільки найбільш чутливою до рекламного впливу є молодь, для подолання психологічної відстані між рекламним текстом і споживачем рекламісти вдаються до молодіжного сленгу, або до створення неологізмів та нових конструкцій за їхніми зразками. Найчастіше такі сленгшові одиниці трапляються у рекламі продуктів харчування, популярних напоїв та нових технологій.

Розмовні та просторічні лексеми

Розмовні слова надають мовленню невимушеності, а просторічні одиниці, що властиві нелітературному розмовному спілкуванню, завдяки своїй експресивності, слугують для поживлення тексту та встановлення контакту із середньостатистичним споживачем.

Авторські неологізми

Надають висловлюванню надзвичайної емоційності, креативності та незвичності, хоч і порушують культуру мовлення.

Метафора

покликана впливати на емоції адресата та надавати мові експресивності. У рекламних повідомленнях зустрічаються такі приклади: сила чайного листа (міцний насичений смак), настрої літа (веселий, радісний, привітний настрої), океан смаку (різномаїття смаку) тощо.

Джерело:

http://centrkum.blogspot.com/p/blog-page_29.html#google_vignette

- А чи помічали ви такі мовні прийоми у рекламі?

V. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ Й УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Робота біля дошки.

✓ *Запишіть прислів'я, поясніть орфограми та пунктограми.*

✓ *Які функції мови відображені у прислів'ях?*

1. Від меча рана загоїться, а від лихого слова — ніколи.
2. Язык до Києва доведе, а в Києві заблудить.
3. Від теплого слова і лід розмерзається.
4. Балакун, мов дірява бочка, нічого в собі не задержить.
5. Коня керують уздами, а чоловіка — словами.
6. Слово — не полова, язык — не помело.
7. Слово — вітер, письмо — ґрунт.

2. Гра «Закінчи речення».

Продовжте вислови.

- ✓ Одним з основних атрибутів українського суспільства є...
- ✓ Для мене українська мова — це... З
- ✓ начення мови для народу полягає в...
- ✓ Розвинена держава завжди бореться і дбає про чистоту мови, адже...
- ✓ Кожен громадянин України повинен зрозуміти, що мова — це...
- ✓ Мову береже й творить не тільки закон, а й...

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Бесіда

- Яку інформацію, почуту на уроці, ви вже знали, а яка була новою?
- Що варто запам'ятати?
- Що ви можете додати до роздумів над епіграфом після уроку?

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

- ✓ Вивчити теоретичний матеріал.
- ✓ Скласти міні роздум «Навіщо ґрунтовно знати державну мову та майстерно володіти нею»

ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ. ДВОСКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ. ГОЛОВНІ Й ДРУГОРЯДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ. ПІДМЕТ І ПРИСУДОК

Мета: поглибити знання учнів про поділ членів речення на головні та другорядні, граматичну основу, формувати вміння знаходити в реченні граматичну основу, розвивати зв'язне мовлення, логічне мислення; виховувати у восьмикласників інтерес до українського живопису.

Обладнання: підручник, мультимедійна презентація.

Тип уроку: формування вмінь та навичок.

Соціокультурна лінія: Я і мистецтво.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ.

II. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ І МЕТИ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАННЯ.

– Чому на ваших картинах немає людей? - якось у неї поцікавилися.

– Як це нема? Вони і є люди...

– Де ж там люди?

– Люди там завжди є. Це – я...

З розмови з Марією Примаченко

Слово учителя

Її картини вражають фантасмагоричними істотами, яскравими квітами, дивують наївним дитячим почерком. Проте її стиль унікальний, впізнаваний. Марія Приймаченко змогла здивувати і стати відомою. Про художницю та її картини говоритимемо на уроці. Культурологічну лінію підпорядкуємо мовній. Сьогодні ви поглибите знання про просте речення та його головні й другорядні члени.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ.

1. Бесіда.

- Який розділ науки вивчає речення?
- Що таке речення?
- Як розрізнити прості й складні речення?
- Назвіть головні та другорядні члени речення. На які питання відповідають другорядні члени?
- Як називаються речення з другорядними членами?

2. Робота з реченнями.

Прочитайте речення. Доведіть, що вони прості. Які із запропонованих речень двоскладні?

Марія Примаченко у живописі представляє «наївне мистецтво».

Для цього наряду характерні спрощені форми, «чисті» кольори. Часто сюжети картин нагадують дитячі малюнки.

У наївному живописі художницею порушено і серйозні теми. Марія Примаченко, наприклад, створила серію картин про Чорнобиль.

Випишіть речення з однорідними членами. Підкресліть в них усі слова відповідно до синтаксичної ролі.

IV. ПОГЛИБЛЕННЯ Й ЗАКРІПЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ У ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ.

1. Синтаксична робота

Запишіть речення. Поясніть розділові знаки. Підкресліть граматичні основи. У дужках після кожного речення укажіть його вид за наявністю другорядних членів.

1. Центр творчості **Примаченко** – фантастичні звірі, квіти та сюжети із життя селян.
2. Картини прості, але **не бідні**.
3. Вдавшись до живопису, Марія Примаченко звернулася до **американського президента Рейгана** про мир.
4. Уява мисткині пульсує чудернацькими образами та яскравими кольорами. Уява творить.

Поясніть правопис виділених слів.

2. Лексична хвилинка з творчим завданням.

Поясніть лексичне значення слів уява // уявлення.

Зі словом «уява» складіть просте двоскладне непоширене речення.

Зі словом «уявлення» складіть просте двоскладне непоширене речення.

3. Синтаксична робота.

Запишіть речення. Підкресліть у них слова відповідно до синтаксичної ролі.

- ✓ Марія Примаченко не продавала свої картини. Вона дарувала їх, а для заробітку шила сорочки.
- ✓ Деякі картини художниці зберігалися у будинку сина.
- ✓ За життя Примаченко написала до тисячі картин.

V. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ Й УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Інтерактивна вправа «Підмет і присудок у простих двоскладних реченнях»

Позначте натисканням граматичну основу ТІЛЬКИ у простих двоскладних реченнях.

2009 рік за рішенням ЮНЕСКО було оголошено роком Примаченко, а на її честь названо малу планету-астероїд.

Її **малюнки** ще у 1930-х роках **вразили** Пабло Пікассо та Луї Арагона. Приблизно таким формулюванням **починається** та **закінчується** **більшість згадок** про прекрасну художницю. Але **це** вкрай **не справедливо!** **Марія Примаченко** – самодостатня **майстриня**. Про неї можна розповідати багато.

Її **звірі** – унікальне **явище** у світовому мистецтві. Дивуєшся, звідки у маленької дівчинки з маленького села була така уява. Де вона брала ті образи, які виплескувала на папір, малюючи гуашшю поверх обережного малюнку олівцем.

Вся **родина** Марії Примаченко **була творчою**. Бабуся все життя займалась писанкарством, батько був теслею-різьбярем по дереву, мама була майстринею вишивки. В дитинстві **Марія** **перехворіла** на поліомієліт. **Хвороба** назавжди **лишила** відбиток на її здоров'ї. Але **дівчинка** **не здалася**. **Вона** **відшукала** радість в квітах, посаджених біля хати.

За матеріалами сайту:

<https://lihtaryk.com.ua/10-nayvidomishih-kartin-ukrayinskih-hudozhnikiv/>

<https://learningapps.org/watch?v=p0q8vm5dk22>

2. Вибіркова робота (самостійна)

Випишіть із запропонованого тексту прості двоскладні речення. Підкресліть у них всі слова відповідно до синтаксичної ролі.

Звірі Марії Примаченко із сіна

Фантастичних істот із сіна зробив скульптор Олексій Шевчук. Роботи за мотивами картин народної художниці Марії Примаченко виставили у 2013 році в столичному музеї Шевченка. «Сеноскрипти» – авторська назва цих робіт. Скіфська баба, одягнена в народний костюм, символізує художницю. Скульптури Олексій Шевчук виготовляв пів року. Усередині вони порожні. На каркасі майстер закріпив сіно, розписавши його акриловими фарбами.

За матеріалами сайту:

<https://msmb.org.ua/biblioresursi/bibliografiya/sobistosti/mariya-primachenko-barvi-marii-primachenko/>

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

9. Картка оцінювання уроку.

Заповніть картку, проаналізувавши урок.

Позитивне (що сподобалося, цікаві завдання)	Негативне (не сподобалося, було нудно, незрозуміло)	Цікаві факти (цікаві факти, які діналися на уроці)

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Випишіть 6 цікавих фактів про життя і творчість М. Примаченко, оформивши їх як прості двоскладні речення.

2. Повторити теоретичний матеріал.

УРОК № 17. ОДНОСКЛАДНІ ПРОСТІ РЕЧЕННЯ З ГОЛОВНИМ ЧЛЕНОМ У ФОРМІ ПРИСУДКА. НЕОЗНАЧЕНО-ОСОБОВІ РЕЧЕННЯ

Навчальний диктант. Робота над помилками, допущеними в контрольній роботі

Мета: поглибити знання учнів про односкладні дієслівні речення; сформуванати поняття про неозначено-особове речення, способи вираження в ньому головного члена; розвивати творчі вміння школярів аналізувати та

узагальнювати, формувати вміння визначати стилістичну функцію цих синтаксичних конструкцій у текстах різних стилів мовлення; виховувати до культурної спадщини рідного народу.

Тип уроку: вивчення нового навчального матеріалу.

Засоби навчання: підручник, мультимедійна презентація.

Соціокультурна лінія: Я і Батьківщина.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСУ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК

1. Перевірка домашнього завдання.

2. Гра «Хто швидше»

Прочитайте речення, усно визначте складні вони, чи прості.

Охарактеризуйте прості речення або частини складних речень за планом:

✓ *односкладні/двоскладні;*

✓ *вид односкладного речення.*

1. Поставлю хату і кімнату, садок-райочок насажу (Т. Шевченко).

2. У хаті смачно пахло пирогами, запашним хлібом, запахом борщів...(М. Вахненко)

3. Поріг батьківський переступиш – і враз світлішає душа (М. Вахненко).

4. Не продавай батьківську хату, відвідуй батьківський поріг (М. Вахненко).

5. Край села стареньку продавали хату, затишну, привітну, вікнами багату (Т. Чорновіл).

6. Зменшено до краю й так помірну плату, кілька раз білили кухню і кімнату, ще й підкова з щастям висить на гвіздку (Т. Чорновіл).

III. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ Й ЗАВДАНЬ УРОКУ, МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Записування теми уроку.

2. Інтерактивна вправа «Незакінчене речення»

Закінчіть речення.

✓ На уроці хочу дізнатися про...

✓ Маю намір удосконалити вміння...

IV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. Спостереження над мовним матеріалом.

✓ *Порівняйте речення. Чи вказані конкретні особи, які виконують дії?*

✓ Доведіть, що в першій колонці представлено двоскладне речення.

Добрі люди нашу хату привітають (Я. Щоголів).	Нашу хату привітають.
---	-----------------------

2. Слово вчителя про неозначено-особові речення.

3. Виконання вправ з підручника.

V. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Навчальний диктант.

В Україні традиційним святковим символом на Новий рік тривалий час була не зелена ялинка, а дідух. Виготовляли його з кулів або з першого зажинкового снопа. Кільканадцять пучків, окремо обплетених соломинками, ув'язували в пишній вінок. Знизу робили розгалуження, щоб дідух міг стояти.

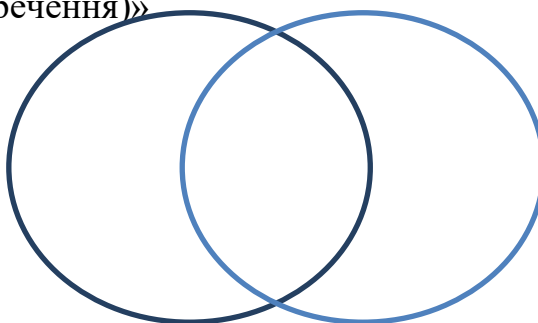
Верхівка новорічного символу нагадувала конусоподібний сніп з колоссям. Гілки дідуха обрамлювали кольоровими стрічками, паперовими чи засушеними квітами. У світлиці його ставили напередодні багатої куті. Свою обрядову роль він виконував протягом усіх різдвяних свят, символізуючи спільного предка.

2. Робота з текстом диктанту.

Знайдіть неозначено-особові речення, зокрема й ті, що є частинами складного речення. Підкресліть в них головний член.

VI. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ Й УЗАГАЛЬНЕННЯ ЗНАТЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК

1. Колективне заповнення схеми «Кола Вена (Означено-особові та неозначено-особові речення)»

2. Інтерактивна вправа «Сортувальник (означено-особові та неозначено-особові речення)»

Розподіліть речення у дві колонки: означено-особові, неозначено-особові.

1. Не забудь додому завітати.
2. Поїду до діда, насправді, до хати.
3. І не знецінюйте коштовне, не загубіться у юрбі (Л. Костенко).
4. Як їх зносили з поля! (Л. Костенко)
5. Повтікали з лісів у комфорти (Я. Павуляк).
6. Виливають на тебе глум (Я. Павуляк).
7. Пройдусь не раз вулицями, задивлюся в очі хатам(Я. Павуляк).
8. Шукаємо щось гуртом, поодинці (Я. Павуляк).
9. Покремсали життя моє на частки (Л. Костенко).
10. Звикаю потроху до міста (Г. Чубач).
11. В Інтернеті зазвичай повідомляють про важливі події.

<https://learningapps.org/display?v=p44ovzizc21>

VII. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Інтерактивна вправа «Незакінчене речення»

- ✓ Сьогодні на уроці я дізнався (-лась)...
- ✓ Було складно...
- ✓ Було легко...
- ✓ Тепер я зможу...
- ✓ У мене вийшло...
- ✓ Удома я потренуюся...

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Повторити вивчений матеріал.
2. Виконати вправу з підручника.

Урок української мови у 9 класі

Тема Складнопідрядне речення , його будова і засоби зв'язку у ньому.

Безмежна краса моря, його велична творча сила.

Мета Поглибити знання учнів про особливості будови складного речення; ознайомити дев'ятикласників з поняттями про складнопідрядне речення ,

його будову і засоби зв'язку в ньому; удосконалювати пунктуаційні вміння щодо правильної розстановки розділових знаків у складному реченні. Розвивати творчі вміння моделювати складнопідрядні речення, аналізувати мовні явища, узагальнювати та систематизувати, робити висновки, логічне та творче мислення, пам'ять, увагу, усне мовлення. Виховувати уміння бачити прекрасне навколо, наполегливо йти до мети, не пасуючи перед труднощами і негараздами.

Тип уроку : урок засвоєння нових знань (формування мовної компетенції)

Обладнання : мультимедійний проектор, портрет І.К. Айвазовського, роздатковий матеріал, магнітофон.

Перед морем не можна кривити душею, воно
приймає лише сміливих і чистих
Костянтин Станюкевич

Хід уроку

I. Організаційний момент

Звучить музика, звуки моря. Демонстрація слайду 1

Учитель читає поезію Лесі Українки

Море... Я дуже люблю море. Воно ніколи не буває одноманітним, нецікавим, бо щодня, навіть щохвилини воно різне. Таємниче, мінливе, неосяжне — воно хвилює душу, не залишає байдужим серце. Одного дня воно тихе й спокійне, наче велике дзеркало, холодне й прозоре. Наступного дня все раптом змінюється. Налетить поривчастий вітер і пожене хвилі до берега. Вода стає каламутно-зеленою, іноді — темно-синьою, а одного разу я бачила навіть вражаюче чорну. Не видно більше ані риб, ані мушлей, ані піску: є тільки шалені хвилі, які з силою б'ються в прибережний пісок.

Учитель Сьогодні, цього осіннього похмурого дня, я пропоную полинати думками до моря, пригадати шум прибою, крики чайок...

II. Оголошення теми та мети уроку

Учитель Разом з вам ми вирушимо у невідоме плавання, пізнаючи і осягаючи всі тонкощі і премудрості науки синтаксису. На попередніх уроках ви уже ознайомилися із складносурядним реченням. Сьогоднішню роботу і пропоную почати із узагальнення знань із цієї теми. Пропоную

користуватися такими правилами. (Демонстрація слайду 2). Ознайомтеся з ними

III .Актуалізація знань, умінь і навичок

1) Робота в парах

Прочитати текст, визначити тему та основну думку тексту. Визначити складносурядні речення, розставити розділові знаки.

Картка I

Море зовсім не синє, і чайка квилить над ним тому, що хоче їсти, а не тужить за кимось. На кораблях сірі, брудні, обвітрені паруси, і саме цей факт мені хвилює кров. Кораблі на морі поспішають перебігти свій шлях, щоб їх не захватив шторм. Вони бояться моря, і їхній гордий вигляд походить від поспішності. Вони жагуче бояться, а ходять, бовтаються, перелітають з хвилі на хвилю, правильніше – хвиля підкочує під них свої піняві боки. Навкруги чорне море, безодня води і гніву. Воно іноді поманить ласкавою синьою фарбою, а іноді з небом зійдеться й почне чарувати.

(Ю.Яновський)

Картка II

Море уже зовсім близько, але його їм не видно з-поміж кучугур. Зі степу було видно, а тепер синява морська зникла за сипучими барханами, за молочаями та будяками... Море, що спершу прозоро просвічувало аж до дна і зверху було веселим, синім, щодалі мовби темнішає, важчає... Воно стає і справді чорним, можна зрозуміти, чому його так назвали. І хвилі, всюди хвилі, хвилі... Біля берега їх майже не було, а тут ними все море вилискує, перевертається. І лише де-не-де над їхньою темною синню чайка сліпуче зблисне в повітрі або з'явиться з-поміж хвиль самотній нирок, виткнеться чорною голівкою і пірне знов, зникне...

(О.Гончар)

Картка III

Він завжди море називав «la mar» - у жіночому роді. Так кажуть ті, хто його любить. І хоч іноді згадують його лихим словом, проте завжди говорять про нього, як про жінку. Дехто з молодших за віком рибалок... називали «el mar» - у чоловічому роді. Вони говорили про нього як про суперника, як про бездушний простір, навіть як про ворога. Для старого ж воно завжди було як жінка, жива істота. Може подарувати велику ласку й позбавити її. А чинить щось лихе чи нерозважне тільки тому, що у неї така вдача.

(Ер. Хемінгуей)

2) Робота біля дошки. Неповний синтаксичний розбір речення.

Зробити неповний синтаксичний розбір речення , пояснити розстановку розділових знаків

Біля моря добре думається і звичайні слова набирають таємного й великого змісту.(Ю.Яновський)

3) Перевірка виконаного завдання.

Перед поясненнями учитель дає коротку характеристику твору , із якого взятий уривок. На дошку вивішується малюнок із зовнішнім видом книг, про які йде мова.

1.Ви працювали з уривком із роману Юрія Яновського «Майстер корабля». У ньому автор розповідає про роботу над зйомками нового фільма про моряка Богдана на Одеській кінофабриці. Розповідь ведеться від імені одного із працівників То-Ма-Кі, прототипом якого є сам автор. Дружба, любов і море А ще віра в людину , що наперекір стихіям, злобі і неправді крокує вперед і вперед , як переможець , є чи не основним мотивом його химерного і неповторного роману.

2.Роман Олесь Гончара «Тронка» у свій час став новаторським словом в українській літературі. Життя і смерть, війна і мир, радощі буття і трагедії, вірність обов'язку і зрада - усі ці поняття, їх боротьба та взаємодія є і будуть незалежно від часу вічними. Про все це і розповідає у своєму творі видатний український письменник. Так, про це писали і до нього. Але в «Тронці», мабуть, чи не вперше були розкриті глибини людської психології в умовах неспинного прогресу, коли водночас сплітаються минуле, сучасне та майбутнє.

3.На перший погляд, сюжет повісті-притчі лауреата Нобелівської премії Ернеста Хемінгуея «Старий і море» не складний. Старий рибалка Сантьяго вирушає далеко у відкрите море. Йому поталанило: він упіймав рибу, але вона настільки велика і дужа, що старому доводиться довго і тяжко змагатися, щоб перемогти її. А на зворотному шляху акули обгризли рибу, і старий приплив до берега лише з її скелетом. Поєдинок завершено. Але чи є в ньому переможець? І якщо є, то хто саме? Це питання на які ви дасте відповідь у 11 класі , прочитавши цей твір на уроках зарубіжної літератури.

4) Бліц-опитування.

Що таке складне речення?

Які види складних речень ви знаєте?

За чим ми визначаємо ці різновиди?

Які випадки коми у складносурядному реченні ви знаєте? Крапки з комою? Тире?

А коли кома між частинами складносурядного речення не ставиться?

Учитель А чи є у картках кожної із груп складні речення інших видів? Які саме? Чому? Саме складнопідрядні речення і стануть темою сьогоднішньої розмови.

II. Вивчення нового матеріалу

Відкрийте зошити ,запишіть дату, класна робота, тему сьогоднішнього уроку «Складнопідрядне речення, його будова і засоби зв'язку у ньому . Тема досліджуватиметься на прикладі творів українських та зарубіжних письменників про море. Лінгвістичною темою є «Безмежна краса моря, його могутня творча сила».

1)Спостереження над мовними явищами.

У вас у кожного на парті є картка – інформатор. Розгляньте її.

Які складові частини обов'язково буде мати складнопідрядне речення?

А як по відношенню одна до одної можуть перебувати головна і залежна частина, давайте спробуємо вяснити на прикладі цих речень

(Речення виводяться на екран)

1.Кораблі на морі поспішають перебігти свій шлях, щоб їх не захватив шторм.(Ю.Яновський)

2.Море , що спершу прозоро просвічувало аж до дна і зверху було веселим, синім , щодалі мовби темнішає, важчає..(О.Гончар)

3.Так кажуть ті , хто його любить...(Е.Хемінгуей)

4. Коли золоте сонце ще не виникнуло з моря , воно послало свій промінь під небо на білі хмаринки . (А Кащенко)

5. З моря видно , як хлопці кидаються навтіки, по протилежній стороні збігають униз. (М. Трублаїні)

Співвіднесіть схему на картці –інформаторі і реченнями на дошці.

Як по відношенню один до одного розміщуються головна і залежна частина? Чим сполучаються підрядні речення? Чи вжиті у наших реченнях сполучні слова? За якими ознаками ви їх пізнали?

Яким зображено море у реченнях?

Детальніше про різницю між сполучниками і сполучними словами ви можете почерпнути із підручника на с.82. Прогляньте цю таблицю.

Яку роль відіграє логічний наголос?

Що буде поєднувати частини складнопідрядного речення, якщо його можна перетворити на питання?

Чи можна за схемою визначити , сполучник чи сполучне слово поєднує частини у складнопідрядному реченні?

2) Лексичний практикум.

Із чим , крім хвиль , у вас асоціюється море? Які твори української літератури ви вивчали , де вимальований образ чайок на морі? (Ліна Костенко поема «Чайка на крижині» Ми у сьомому класі вивчили дві частини, які мають назву « Крила» та «Чайка на крижині»)

Образ крил у віршах алегоричний. Що таке алегорія? (Це інакомовлення)

А ще це спосіб двопланового художнього зображення , де під явищами, реальними особами ховаються певні асоціації. У вірші Ліни Костенко «Крила» під образом крил ховаються такі людські якості, як піднесення, натхнення , упевненість, незалежність. Наш народ теж використав цей образ у своїх фразеологізмах. На дошці ви бачите їх . Як ви їх розумієте?

(Учні пояснюють значення фразеологізмів , пробують увести у самостійно складені складнопідрядні речення)

Ростуть(вирастають)крила – хто-небудь відчуває прилив сили, енергії, натхнення;

Як на крилах – у доброму настрої, на піднесенні; дуже швидко.

Під своє крило – для захисту , опікування.

Давати крила – викликати в кого-небудь піднесення, натхнення, почуття впевненості у собі, у своїх силах, здібностях.

Обламувати крила – позбавити кого-небудь високих прагнень, поривань, мрій.

Опустити крила – утратити впевненість у собі, примиритися з чимось, зневіритися у своїх силах.

Обпалювати собі крила – зазнавати невдачі в чому-небудь; не досягати чогось бажаного.

Складати крильця – відмовлятися від будь-яких дій, від боротьби; скорятися.

Підрізати крила –позбавити кого-небудь можливості здійснювати щось ; підірвати міць, знесилити когось або обмежити поле діяльності .

3)Знайомство із картинами про море І.Айвазовського

Учитель А зараз наш вітрильник кине якір у місті Феодосія, де море знайшло собі будинок і живе там. Побудував його відомий російський художник Іван Айвазовський. Він говорив : «Море – це моє життя» .Адже зображував цю стихію в шторм і штиль, вранці і опівдні, влітку і взимку.

(Перегляд відеоекскурсії музеєм І.Айвазовського у Феодосії)

Його признавали кращим в Європі живописцем морин , тобто морських пейзажів. До Айвазовського та і після нього нікому не удавалося так чітко і живо зобразити світло, повітря і воду. Здавалося, що художник відчув душу моря і вона відкрила йому свої секрети. Ним створено біля 6 тис. картин із зображенням водної стихії.

Завдання : Спробуйте виразити свої враження за допомогою складнопідрядних речень

Міг написати картину за 2 год. , а над найвідомішою картиною «Дев'ятий вал» працював 11 днів. Не дивлячись на те , що величезна хвиля не рухається на людей , які тримаються за останки корабля і вже зовсім обезсиліли , картина не викликає відчуття фатальності. Чому? Що символізує тепле сонячне світло , що пробивається крізь хмари?

Учні(Надія на врятування уже пробивається крізь хмари золотим світлом сонця, що заплуталося у фіолетово-рожевому тумані хмар. Залишилося протриматися зовсім трошки – і бурхливий океан буде переможений.)

Неповторний поет водної стихії І.Айвазовський – це унікальне явище у водяному живописі. Море під його пензлем незрозумілим чином оживає, кожного раз викликаючи в уяві глядача нову музику хвиль. Картина Айвазовського «Дев'ятий вал» - це своєрідна притча про те , що на шляху до цілі людині прийдеться пережити не один дев'ятий вал, але за хмарами завжди засяє сонце.

Життя – як море ! То спокійне й тихе,
А то штормами хвилі підійма...
Та ви пливіть по ньому завжди вміло,
Хай не тривожать в морі цім дарма
Ні рифи , ні вали дев'яті. Вперто
У вимріяні й світлі йдять порти,
І хай вітри попутні , лиш попутні,
Вам допоможуть шлях цей віднайти.

III. Підсумок уроку

«Мікрофон»

На уроці я навчився...

Я дізнався...

Мені сподобалося...

Мої очікування...

Що було на уроці цікавого...

Які види роботи сподобалися...

Чи поділитися ви з батьками враженнями від уроку?

IV. Домашня робота.

Написати твір-мініатюру

Учитель Я дякую вам, діти , за урок. Море відчуло ваше бажання стати розумнішими, освіченішими і передало вам вітання у вигляді цієї маленької мушлі.(Учитель виставляє оцінки, дарує усім активним мушлю).